N. MINOV

ALMANAH MACEDO-ROMÂN, BUCUREŞTI, 190?

EROINA AROMINĂ EVANTIA MARGARITTI

Ilustrația înfățișează familia Margaritti. Pe planul întîĭ la mijloc stă mult regretata luĭ consoartă, rămasă în amintirea tuturora ca model de virtute și de bunătate. La stînga este *Mia*, faimoasă pentru devotamentul pasionat, cu care a servit pe tatăl eĭ. La mijloc sus e *Take*, iar la dreapta *Evantia*.

FAMILIA MARGARITTI

Născută pe la 1860 în Clisura, Evantia a fost o fire de elită. Mîndră la chip și la port; impunătoare, cu ochiĭ viĭ, fascinatorĭ. Primind în căminul părintesc o educație patriotică aleasă, înzestrată cu un curaj și o putere de voință extraordinară, Evantia întrupase fervoarea ce numaĭ o femee și maĭ ales o femee cu o personalitate distinsă este în stare să o desfășure cînd se devotează pentru propagarea și înaintarea causelor drepte și marĭ, causelor sfinte.

Din chestia național-culturală aromînă, Evantia 'șĭ făurise singurul eĭ rost pe lume, apostolatul eĭ. Ideea cultureĭ naționale aprinsă în Vlaho-Clisura de tatăl eĭ, datorește cum vom vedea Evantieĭ, propagarea, lățirea eĭ

printre femeile Clisurene și întronarea eĭ definitivă în școala și biserica comunală, în conștiința poporuluĭ din această însemnată comună pur aromînească.

In serviciul nobileĭ și salutareĭ ideĭ Evantia 'șĭ-a consumat tot focul patriotismuluĭ eĭ neîntrecut pînă azĭ, tot avîntul tinereţeĭ eĭ de o activitate febrilă, tot talentul inteligențeĭ sale de o agerime rămasă proverbială, toată ardoarea graiuluĭ eĭ de o elocvență fermecătoare, de o putere de convingere iresistibilă.

In toate zilele și în toate ocasiile Evantia făcea o propagandă neîncetată printre Clisurene, carĭ eraŭ captivate, o simpatizaŭ cu patimă, o adoraŭ. La deschiderea școaleĭ romîne în Clisura, aromînii aveaŭ o intensă cultură elenă și eraŭ aprigĭ grecomanĭ. Terenul pentru încolțirea și fructificarea ideeĭ naționale atît în Clisura cît și maĭ în toate cele alte comune a presintat o resistență tenace, un fanatism recalcitrant. In cîțĭ-va anĭ însă, de lucrare spornică pe la 1880 sentimentul național infierbîntat trezise conștiința aromînilor și atinsese pretutindenĭ în Turcia o intensitate ne maĭ văzută.

Săltaŭ inimele de bucurie la văzul progreselor repezĭ, uimitoare, ce făceaŭ școalele romîne, în toate comunele, în carĭ se isbutise a fi înființate. Pleiada de învățătorĭ, formațĭ de naționalistul fără pereche *I. Massim*, era la înălțimea chemăreĭ ca devotament, ca totală abnegație patriotică.

Aromîniĭ cu dragă inimă aŭ dat ascultare acestor apostolĭ aĭ ideeĭ lor naționale, după ce s'aŭ convins pe deplin, că în locul sentimentelor injositoare de ură și răsvrătire în contra Statuluĭ, sădite în inimele lor și cultivate în școala greacă, în numele ortodoxieĭ, în locul otraveĭ panelenice, ce adormea conștiința lor de sine și'ĭ mîna ca instrumente oarbe la o revoluție aventuroasă, la peirea lor, aceștĭ bravĭ martirĭ naționalĭ le purifica inima și gîndul, trezindu-le și cultivîndu-le sentimentele lor naturale, pe ale lor propriĭ, pe cele naționale, ce *din fericire* se întăresc numaĭ armonizîndu-se cu sentimente creștine, cele umanitare de dragoste, de civilisație, de respect reciproc între popoare. De mare importanță pentru viitorul aromînilor e faptul că primiĭ naționaliștĭ le

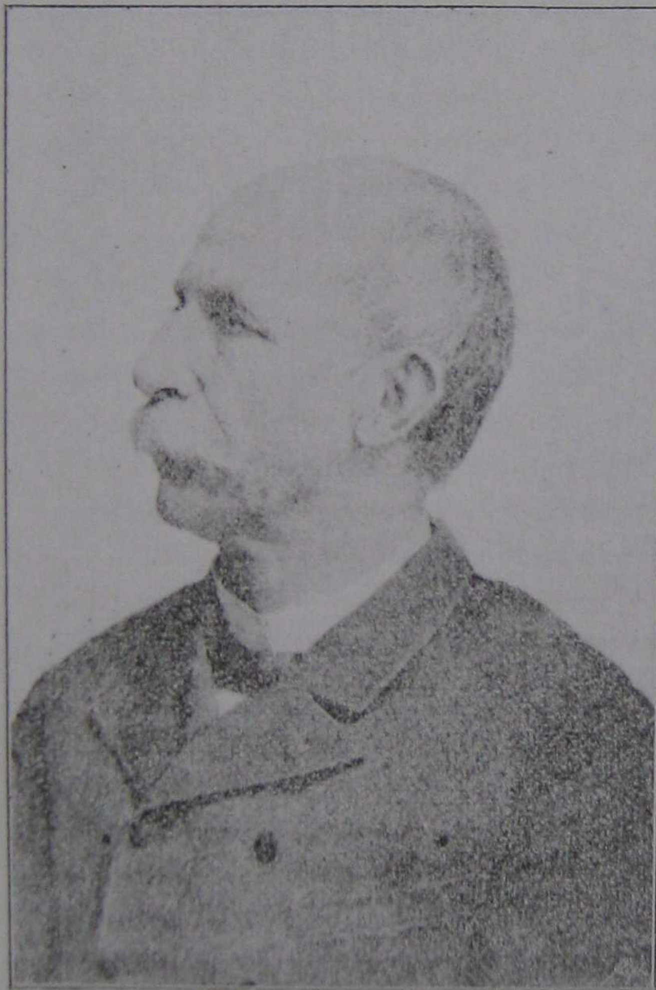
făcea pipăit interesul lor vital *interesul existenţeĭ lor propriĭ ca neam* strîns şi aproape indisolubil legate de acelaşĭ *interes suprem* al Imperiuluĭ Otoman, din care fac parte, dovedindu-le peremtoriu cum acest interes grav periclitat le dictează Aromînilor şi Turcilor, o ajutorare reciprocă fără condiţiunĭ şi fără întîrziere şi ast-fel aromîniĭ aŭ ajuns a simţi de a lor primă datorie o fidelitate cu cea din urmă energie către mărinimosul şi gloriosul lor Suveran, M. S. Sultanul Abdul Hamid Han II pentru prosperarea Imperiuluĭ Otoman. Drept acea Aromîniĭ se trezeaŭ ca dintr'un vis urîcios, visul mareĭ ideĭ panelenice şi găsindu-şĭ echilibrul conştiinţeĭ lor de sine, înflăcărîndu-se şi entusiasmîndu-se la culme, se devotaŭ cu trup şi suflet nobileĭ lor cause naţional-culturale.

Tinerimea aromînă părăsea cu oroare şcoala greacă şi alerga la şcoala naţională.

Agenţiĭ penelenizatorĭ—agenţiĭ crimeĭ de otrăvire, de asasinare naţională a Aromînilor — simţind cum terenul le fuge sub picioare, pentru că 'şĭ creaseră şi'şĭ bazaseră puterea lor factice în Turcia, maĭ ales pe elementul aromîn, demascaţĭ se sbăteaŭ în spasmele agonieĭ lor morale şi aŭ înveninat pe Aromînĭ şi pe Turcĭ prin mijloacele lor bizantine incalificabile, mijloace infame: aŭ calomniat, aŭ discreditat curentul naţional cultural romîn, şi l'aŭ presentat administraţieĭ Otomane ca subversiv, aŭ denunţat ca atarĭ şi aŭ asvîrlit în închisorĭ pe martiriĭ-institutorĭ aromînĭ, aŭ anatemizat, aŭ *afurisit* pe ceĭ maĭ curagioşĭ patrioţĭ aromînĭ pentru că trezeaŭ conştiinţa naţională printre fraţiĭ lor şi pentru că 'şĭ trimeteaŭ copiiĭ la şcoala romînă, aŭ lăsat neîngropaţĭ pe scumpiĭ lor morţĭ, aŭ refuzat să le boteze pe drăgălaşiĭ lor copiĭ, aŭ refuzat să le cunune pe însurăţeiĭ aromînĭ şi culmea culmelor aŭ interzis copiilor aromînĭ ce urmaŭ şcoala greacă de a maĭ vorbi în şcoală şi în societate şi *în familie* limba lor maternă sub pedepse inchizitoriale.

Cînd o cauză cum e cea panelenică în numele ortodoxieĭ, ajunge a săvîrşi asemenea fapte spre a exista, cu siguranţă că, fiind clădită pe minciuna neruşinată că aromîniĭ ar fi grecĭ, are simţimîntul intim că e grav compromisă, definitiv condamnată.

Era firesc ca asemenea fapte nedemne în loc să înăbușească și să stingă flacăra splendidă a patriotismului național în inimele aromînilor, din contră o întețea pe măsură, și lumina conștiințele și celor maĭ reservațĭ și celor maĭ necredincioșĭ aromînĭ. Datorim desperatelor prigonirĭ ce aŭ îndurat din partea cleruluĭ fanariot primiĭ aromînĭ deșteptațĭ la conștiința națională propagarea și întărirea ideeĭ naționale printre noĭ aromîniĭ.

APOSTOL MARGARIT

Tot acest sistem de calomnie urzit de Patriarhatul ecumenic (?!) și de agențiĭ luĭ, dovedit nefundat, neavenit a format convingerea guvernuluĭ Otoman în lealitatea școaleĭ romîne și ideeĭ ce o însuflețește și o propagă în această școală, încă maĭ mult a găsit un sprijin puternic al propriilor luĭ interese superioare. Proba e făcută.

Vestea succeselor propagandeĭ naționale a deșteptat rînd pe rînd toate comunele, cuiburĭ de aromînĭ, și toate cereaŭ cu insistență, cu un dor aprins, înființarea școaleĭ romîne, ca singura pavăză de scăpare națională.

Rîndurile aromînilor trezițĭ se măreaŭ și se strîngeaŭ pretutindenĭ. Dintre toate comunele însă, Vlaho-Clisura ținea, credem în acel moment recordul patriotizmuluĭ cel maĭ înfocat. Acolo era familia Mărgărit. Numaĭ dacă ne dăm seamă de influența atot puternică a cleruluĭ fanariot în Clisura, ce ținea în stăpînire religioasă și poli-

tică pe toți Clisurenii, și-i fanatizase apoi de activitatea clerului și agenților lui ce beneficiau de veniturile bisericilor comunale în sensul propagandei lor nefaste în școală și printre populație precum și privilegiile lor respectate de autoritățile turcești ca șefi ai comunităței creștine, ne vom explica de ce organele fanariote trîmbițau că „în Vlaho-Clisura nu există de cît doui romînî *Tuliu-Tacit* și *A. Mărgărit*,“ doui turburători ai ordinei publice. Așa se poate pipăi întru cît-va rezistența enormă ce a întîmpinat Evantia la femeile aromîne, auzind-o cum demasca și-i caracteriza în toată negriciunea sufletului lor ipocrit pe membrii clerului grec, pe cari femeea aromînă în adîncul și curatul ei sentiment creștinesc se obicinuise să-i respecte ca sacerdoți, părinți sufletești, cărora le mărturiseau păcatele spre a le fi ertate de D-zeu și așteptau povețe în conduita vieței lor pentru mîntuirea lor.

Dar adevărul propagat cu atîta curaj de Evantia bravînd opinia stabilită, prejudecata nefastă a triumfat!

Cu drept cuvînt Evantia este personificația entusiasmului național și a eroizmului femeei aromîne.

Partizanii aromînilor curați înmulțindu-se iar grecomanii devenind din ce în ce mai fanatici, fatal s'a produs o ciocnire între dînșii. Aromînii au vrut să se facă loc și copiilor lor, în școalele comunale. Grecomanii se opuneau din răsputeri. Aromînii au vrut să asculte cuvîntul lui D-zeu pe romînește în bisericile comunale. Grecomanii sub imboldul clerului fanariot să opuneau cu o îndărătnicie cerbicoasă.

Patimile erau răscolite, înfierbîntate, în tensiune prea mare. Intr'o zi de sărbătoare la 1880, Aromînii din Clisura au hotărît să citească măcar Apostolul în romînește în biserica catedrală a Sfîntului Nicolae, serviciul bisericesc făcîndu-se cu o pompă solemnă în fața Protosinghelului trimis de Arhiereul din Castoria. Biserica gemea de lume. La timp, un brav tînăr, Constantin Ghica, urcă treptele scaunului arhieresc, alături de Protosinghel —cum e obiceiul—și în mijlocul tăcerei generale dă citire cu o voce fermecătoare apostolului în romînește. Lu-

mea sorbea cu nesaț cuvintele apostoluluĭ. Protosinghelul, un bărbat înalt, spătos, cu o figură foarte impozantă încadrată de o barbă de o frumusețe rară, într'un moment de *uitare*, dă frîŭ liber pornirilor luĭ ordinare și înfuriat smulge cartea din mîinile tînăruluĭ romîn, îl îmbrîncește și-l lovește cu cîrja arhipastorală. La primul moment în lume trecu un fior de surprindere, necrezînd ochilor ca o înaltă față bisericească să uite pînă într'atîta demnitatea și solemnitatea ceremonieĭ, respectul serviciuluĭ divin, prestigiul luĭ în fața lumeĭ! Și ce sacrilegiŭ se comisese? *Se cuvîntase apostolul în limba înțeleasă de toțĭ ceĭ de față!* Subit surpinderea făcu loc pasiunilor dezlănțuite: lumea s'a agitat ca o mare în valurĭ. Grecomaniĭ se năpustesc asupra luĭ Ghica; aromîniĭ sar în ajutoru-ĭ. Comentariile în mulțime deveniseră un vuet formidabil, aprins, învălmășala era indescriptibilă. De-odată apare ca un fulger Evantia în fruntea a cîtor-va aromîne, toate proferînd blesteme la adresa ignobiluluĭ călugăr, Evantia îșĭ face drum, se repede și înșfacă de barbă pe Protosinghel, îl zgîlție viguros, cît era el de voinic și într'o clipă îĭ smulge toată barba și mustățile, ca să știe că-ĭ nedemn să poarte barba călugărească, nedemn să aibă mustățile, ca bărbat. La văzul acestuĭ curaj extraordinar din partea uneĭ femeĭ, ce se expunea a fi sfîșiată de mulțimea înfuriată lumea se potolește ca prin farmec, aprobă răsplata dată călugăruluĭ venetic și admiră pe eroină și o poartă în triumf.

Protosinghelul aiurit cînd 'și-a revenit în fire a părăsit și leturghia și biserica și acoperit de rușine, în huiduelile copiilor el singur știe cum s'a pitulat din fața privirilor mulțimeĭ, cum a părăsit noaptea Vlaho-Clisura ducînd veste călugărilor fanarioțĭ, de felul cum știe bunul simț al poporuluĭ să-ĭ mulțumească pe deplin, pentru vrajba ce aceștĭ străinĭ de neam seamănă între aromînĭ chiar la eĭ acasă, în comune pur romîneștĭ, și pentru scandalurile ce provocaŭ chiar în biserică cu atîta desinvoltură.

Odată masca căzută de pe obrazul Protosingheluluĭ, faptul fiind adus la cunoștința autorităților otomane, s'a

acordat dreptate strălucită romînilor Clisurenĭ. Insușĭ Protosinghelul recunoaște azi că numaĭ grație efectuluĭ formidabil și revirimentuluĭ total produs în spiritul Clisurenilor prin memorabila faptă a Evantieĭ limba romînă s'a întronat definitiv în catedrala comunală și li s'a acordat aromînilor și o școală comunală. Faima Evantieĭ a pătruns în toată suflarea aromînească.

Dar nu trecu anul și o crudă moarte o răpuse în floarea vîrsteĭ, în toiul menireĭ sale. Toțĭ cîțĭ aŭ simțit și simt romînește aŭ măsurat enormitatea perdereĭ premature a aceșteĭ eroine și'ĭ păstrează un adevărat cult, care într'o zi de sigur va lua ființă prin ridicarea unuĭ monument, care să fie pildă generațiilor viitoare de aromînĭ, de eroismul național al mareĭ și glorioaseĭ Evantia Margaritti.

Casper

Cântecul ali Vanthie

Avdzîțĭ mullierĭ, avdzîțĭ bàrbațĭ
Çi-sŭ aești fànicadĭ
Çi-sŭ aești fânicadĭ
Vanthia intră la bârbațĭ
Vanthia hillĭ'al'Apustolĭ
C'ună turmă di ficĭorĭ
Arupse tu-aghi-Nicola
Trei bărghi până tora
Ună-al Icunomŭ din susu
Ș'ună-al Aresŭ al-arănĭosu
Al Protosinghelŭ cama ghine
Llĭ u scuseșĭ dil arădăçinĭ.
Barba toată-illĭ cădu-'n pade
Ș'o adună Sia-li Bade
Lli-o adunară tu culie